

פרק ט'

עניני אמונה

א. כיצד מתיחסים להרהורי כפירה רח"ל

מִן הַסְטִיפֶלֶר זצ"ל בִּהְקַדְמָתוֹ לִסְפָּרוֹ חִי עוֹלָם כּוֹתֵב: "אֲנִי הַגִּבֵּר רֵאִיתִי עֲנִי עַמִּי, אֲשֶׁר כְּמָה מַצְעִירִי יִשְׂרָאֵל שְׁאֲמַנָּם הֵם שׁוֹמְרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת אֲבָל לֹא יִמָּצָא מִנּוּחַ מִטְרָדוֹת בִּלְבֹּלֵי הַמַּחֲשָׁבוֹת וְנִבְכֵי הַסִּפְקוֹת אֲשֶׁר בִּלְבָם [אֲשֶׁר לְרֹב הַסִּיבָה לְזֶה הוּא, מִפְּנֵי שֶׁהֲצִיצוּ בִּסְפָּרִים חִיצוֹנִיִּים אוֹ בְּעִיתוֹנִים חוֹפְשִׁיִּים לְרֹאוֹת מֵאֲמָרִים אוֹ סִיפּוּרִים מִכְתָּבִּים מִיָּנִים וְאִפִּיקוֹרְסִים שֶׁכֹּל דְּבָרֵיהֶם טִמְאִים וּמִטְמָאִים וְהַבְלִיָּהֶם מִצְטִייר בְּדַמְיוֹן הַקּוֹרֵא וּמִבִּלְבָּל מְאֹד].

וְכַמָּה מֵהֶם אֲשֶׁר גִּילוּ מִבּוֹכָתָם וְצָעָרָם לְרַבּוּתֵיהֶם אוֹ לְמִי שֶׁגָּדוֹל מֵהֶם – וּמִבְקָשִׁים תְּרוּפָה וְאֲמָנָם אֲסוּר לְהִתְכַּחַח עִמָּהֶן - לְהַצִּיעַ לִפְנֵיהֶם טַעֲנוֹת וְהוֹכָחוֹת, כֵּאלֹלוֹ הַהִכְרָעָה תְּלוּיָה בְּשִׁיקוֹל דַּעְתּוֹ שֶׁל נְבוֹךְ זֶה, וְעַצֵּם הַדִּין וְהוֹיָכּוֹחַ בְּעִנְיָנֵי אֲמוּנָה הוּא אִיסוּר, וְגַם מִסּוּכָן, כִּמְש"כ הַר"מ פ"ב מַע"ז "וְלֹא ע"ז בִּלְבָד הוּא שֶׁאֲסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה אֲלֵא כֹל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גּוֹרֵם לוֹ לְאָדָם לַעֲקוֹר עֵיקָרָא מַעֲיָקְרֵי הַתּוֹרָה מוֹזְהָרִין אֲנִי שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִיבֵנוּ וְכו'". מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קִצְרָה וְלֹא כָּל הַדַּעּוֹת יְכוּלִּים לְהַשִּׁיג הָאֲמֶת עַל בּוֹרִיו, וְאִם יִמְשֹׁךְ כָּל אָדָם אַחֵר מַחֲשָׁבוֹת לְבֹו נִמָּצָא מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם לְפִי קוֹצֵר דַּעְתּוֹ.

וְאֲשֶׁר רָאוּ לְהַשִּׁיב לְנִבּוּכִים אֵלּוֹ הוּא לּוֹמֵר לוֹ הָאֵם סָבוֹר אֶתָּה שֶׁהַנֶּךְ הָרֵאשׁוֹן שֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ כִּזָּאת וְכִי אֵיזָה כֶּשֶׁרוֹן גָּאוֹנִי צָרִיךְ בְּכַדִּי לְהַסְתִּיבְךָ וְלּוֹמֵר מִי יֵימָר, הֲלֹא תִּבִּין כִּי כָּל אֶלְפֵי גָאוֹנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת לֹא נִפְלְאוּ הֵיא מֵהֶם שִׁיעֵלָה עַל דַּעְתָּם כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק צַדִּיק מִיָּנִי סִפְּיָקוֹת וְדִיוֹנִים שֶׁעָלוּ וְשִׁיעֵלוּ עַל לִיבְךָ וְאֶעֱפ"כ הִיתָה אֲמוּנָתָם שְׁלֵמָה בְּכָל תּוֹקֶף, וְכוֹלָם עוֹשִׂים בְּאִימָה וּבִירָאָה רָצוֹן קוֹנֵם, כִּי בִּנְפֶשׁ הַטְּהוּרָה וְאוֹר תְּבוֹנָתָם רָאוּ בְּבִהֲיוֹת אֲמִיתִית הַדְּבָרִים, מֵה אֲמֶת וְמֵה שֶׁקֶר וְזִיוֶף, נוֹסֵף לְזֶה רָאוּ בַּחוּשׁ נִירָאוֹת

מנפלאות השגחתו ית' על יראיו, אצלם ואצל רבותיהם קדושי עליון. ¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ
וקבלות נאמנות רב מפי רב מנפלאות קדושת השי"ת ומנפלאות קדושת
התורה. ¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ

והנה מהאמונה השלימה של כל רבותינו תוכל להבין שלכל שאלותיך
וספקותיך יש תשובות ברורות. ותוכל לסמוך על הרי"ף והר"מ והרמב"ן
והרשב"א וכו' וכו' עכ"ל. ואכן מסופר בספר מעשה איש ח"ב עמ' קנ"ח
שפעם הגיע אחד אל מרן החזו"א זצ"ל בטרונאי שבתפילת שמו"ע עולים
במוחו מחשבות כפירה רח"ל, נזף בו רבינו אתה לא כ"כ גדול... ומאז
הפסיקו מחשבותיו.

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ בספר מעשה איש ח"ג עמ' כ"ה הביא הגה"צ ר' דב יפה שליט"א
ששמע מהחזו"א: שיש להראות למוטרד שמתחסים אליו בחיוך ולא
ברצינות, כאילו יש כאן בעיה לדון.

והוסיף כמדומה שגם אמר פעם למי שהוא: הרי ההטרדות אינם נובעות
מרוב חכמה אלא ממיעוט הקדושה. ע"כ הדרך היא להרבות את הקדושה
וממילא יסורו הפקפוקים.

ב. צורת העבודה על "אמונה"

הגרמ"י לפקוביץ שליט"א כותב: הנה האמונה אצלינו צריכה להיות
מחמת המסורה מה שמקבלים מהאבות ורבותינו, אבל לא מצד הבנת
שכלינו... שאנחנו דלי השכל מחוסרי הבנה – מוכרחים לדעת שאין בידינו
ושכלינו להשיג, אלא לייסד יסוד שהעיקר אצלינו הוא הקבלה איש מפי
איש, ורק בזה הוא חיוב לחיות ולמצוא בתורה עפ"י יסודות פירושי
הראשונים להתעמק ולראות בפרשיות התורה על מעשה האבות ויציאת
מצרים להוסיף ביסודות המוצקים באותו עיקר שהוא יסוד האמונה...

אך הדבר הקדום לזה – להשתדל להסיח דעת מלחשוב בזה, מכיון שכל
זמן שאין מוחזקים בתמימות האמונה ע"י קבלת החינוך בזה, הטוב הוא
להסיר מחשבות אלו מן הלב ולהתעמק בלימוד התורה ושקידתה, שהמאור
שבה מעמיד את הלומד שכל מחשבתו בצורה שאין נותן מקום פנוי לחשוב
על דברים כאלו מה שלא ניתן לחשוב - בין בעניני אמונה ובין בעניני שאר

הויות עוה"ז" [דרכי החיים עמ' קד].

ובאמת שעיקר האמונה אינו תלוי בשכנוע השכל לאמיתות מציאות ה' וכו', אלא במה שידיעת ה' תהיה קבועה בליבנו. וכבר אמר הגאון רבי גרשון ליבמן זצ"ל: "היכן שמסתיים השכל מתחיל הביטחון" [מובא בספר איש על דגלו עמוד 70].

אוצר החכמה

לא לשים לב למחשבות אלו

כמו"כ מרן בעל הקה"י זצ"ל כתב במכתב: "וכבר אמרתי בקצרה שצריך שלא להשים לב כלל למחשבות המבלבלות, רק לעסוק בתורה ובשמירתה בדקדוק מצוות וזהירות מאיסורים ח"ו, ובמשך זמן המחשבות רעות עוברים ומתבטלים מאליהם בס"ד, ולא כל האנשים שוין בזה, יש שהבלבולים נמשכים אצלו זמן קצר, ויש כמה שנים ה' ישמרנו, אבל סוף סוף המה חולפים" [אם שומר תורה כדן ועוסק בתורה כפי יכולתו] [קריינא דאגרתא ח"א עמ' נ"ו].

להסיח דעת ללימוד התורה

וכך גם השיב בקצרה מרן הגרא"מ שך זצ"ל בענין מחשבות והרהורים העצה היחידית היא להסיח דעת מזה ע"י היותך שקוע בלימוד, לחשוב על איזו קושיה או תירוץ. ולהתפלל להקב"ה ולבקש עזרתו [מכתבים ומאמרים ח"ד עמ' 16].

אין להביא מרצה לישיבה

וכאשר נשאל הגרמ"י לפקוביץ שליט"א ע"י ראש ישיבה בישיבה גדולה, היות ורואים בחורים רבים שיש להם כל מיני ספיקות ושאלות בבהירות האמונה, האם כדאי להביא מרצה בכיר שיאמר בפניהם הרצאה בעניני אמונה, השיב מרן בשלילה, כיון שיכול לעורר מחשבות ושאלות שלא יחשבו עליהם לבד, ורק יסתבכו מכך, ויבואו לחקור בדברים שאסור לחקור בהם. [דרכי החיים עמ' שנ"ה].

לא זו הדרך לנסות להתעמק בזה

וכך כותב מרן הסטייפלר זצ"ל בסוף הקדמתו לספרו חיי עולם "וזאת

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

למודעי כי הרבה דברים יקרים ומועילים לנבוכי לב לא כתבתי מפני שאי אפשר לכותבן אא"כ להזכיר דעות כוזבות של מינים ואפיקורסים. וזה מסוכן הרבה, כי ספרים מסוג זה שמטהר טמאים ומטמא טהורים, כי אמנם הנבון בזה אפשר שימצא תיקון, אבל התמים ביראת ה', כשרואה דברים מעין אלו, שיראה לו כאילו באמת יש ח"ו איזה צד ספק, ושצריך לדון בזה ולהכריע הרי הוא מתבלבל ומתרפה, ונמצא שספר כזה גורם קלקול ח"ו, ואם כי למקולקלים יכול להועיל, אך הלא אין דוחין נפש מפני נפש.

וגם כי דברים עמוקים לא כל אדם תופסן כהוגן, והמבוהל ידמה שאינו מספיק לו, וע"כ נמנעתי מלהעתיק ספרי חקירה דברים נכוחים וישרים אמיתיים ומאירים, ומי שרואה את עצמו מוכרח ממש לזה, הלא לפניו כמה ספרים הק' כספר האמונות והדעות לרס"ג ז"ל, מורה נבוכים, הכוזרי, העיקרים וכיו"ב – אבל בדרך כלל צריך לעשות רב לזה כי בעצמו לא ירד לעומקם, עכ"ל הטהור.

ג. אופני ההתגברויות על הרהורים אלו:

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

א. ע"י לימוד התורה וקיום המצוות

כתב בספר חיי עולם בהקדמתו שם "והתרופה להנצל ממחשבות ובלבול הדעות הוא רק להתחזק בתורה ותפילה, ובעבודת הבורא יתברך, ובמשך הזמן כל המחשבות כולם כליל יחלופו, וכלין מאליהם, וכמו שאחז"ל (תדא"ג פט"ז) ועוד ארשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין ממנו עוד י' דברים קשים, הרהורי ע"ז, הרהורי עבירה וכו', כי קדושת אור התורה מצילתו, והוא בדוק ומנוסה.

וכמו"כ סיים בסוף הקדמתו שם "אבל עיקר העיקרים הוא לעסוק בתורה"ק לש"ש, ותפילה בכוונה, ולהתפלל תמיד על זה שינצל מכל מחשבות רעות, ובקיום מצוות התורה"ק בשלמות, ובפרט להזהר מחטאים המטמאים את הנפש ר"ל ביותר, ומהם מאכלות אסורות המטמא ומטמא את הלב, ומן הגזל ואור קדושת התורה. וקיום מצוותיה תאיר עליו שבמשך הזמן כל הרהורים כליל יחלופו, והוא בדוק ומנוסה הרבה פעמים אין מספר" עכ"ל.

ב. לראות חומר ענין של הרהורים אלו

עצה נוספת אומר הגרמ"י לפקוביץ שליט"א שפעם התלונן אחד התלמידים שבזמן התפילה נופלות בו מחשבות כפירה רח"ל ויעץ לו החזו"א שילמד את הר"מ בפ"ב מע"ז שכ' וז"ל "כל מחשבה שהוא גורם לו לעקור לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה"ק, מוזהרים אנו שלא להעלותה על ליבנו" והוסיף הגרמ"ל ואני יעצתי לו שיעתיק הלכה זו על פיסת נייר ויחזיקה בכיסו ויעיין בו מידי פעם [מעשה איש ח"א עמ' ק"ע].

ג. לקבוע לימודו בספר חיי עולם:

כמו"כ הלימוד בספה"ק חיי עולם לבעל הקה"י יכול להביא תועלת מרובה ומובא דהמשגיח ר"י לוינשטיין זצ"ל אמר להגרמ"י לפקוביץ שליט"א ללמוד בספר זה עם בחורים צעירים והעיד הגרמ"ל: שבתקופה שלמדנו בספר זה ברבים ראינו תועלת מרובה [דרכי החיים עמ' שנ"ה].

ד. קריאת פרשת האזינו:

כמו"כ כ' הגר"י קנייבסקי זצ"ל דבספה"ק מובא שקריאת שירת האזינו בכל יום מגרשת מאוד הרהורי כפירה [וכמובן לא תיכף מיד רק במשך זמן] והוסיף: לפני הרבה שנים התאונן אחד אצלי על הרהורי כפירה ר"ל, ואמרתי לו המובא בספה"ק מקריאת שירת האזינו, וכן עשה איזה שנים רצופות ואח"כ הודיע לי כי ניצל לגמרי מהמחשבות. [קריינא דאגרתא ח"א עמ' נ"ז].

ה. לבישת ט"ק מהודרת:

כמו"כ אמר הגר"ד יפה שליט"א שהחזו"א יעץ לבן ישיבה שהתלונן על הטרדות באמונה, שילבש ט"ק כשיעור. ויזהר בשעת הלימוד שלא לגעת במקומות המכוסים.

ו. עבודה על הגאווה:

עוד כותב הגר"י קנייבסקי זצ"ל במכתב [קריינא דאגרתא שם] "שעיקר הגורם לספיקות באמונה הוא "הגאווה" אשר הוא אבי אבות הטומאה, ואמרו חז"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור ביחד ושהוא כעובד ע"ז ר"ל וכל זמן שהוא שקוע במדת הגאווה עלול הוא מאוד לבוא לידי ספקות

באמונה ח"ו.

והנה בדוק ומנוסה שתיכף ברגע שהאדם רואה עצמו באמת לשפל שאין בו חשיבות כלל, תיכף בורחים ממנו כל הספיקות באמונה. רק שהוא דבר קשה מאוד להרגיש בלב ענוה באמת והלומד הרבה בספרי יראים המדברים בענין חומר הגאווה ורעתה, זוכה לפעמים על זמן מה לרגשי ענוה. ובדוק ומנוסה שבאותה שעה מתבטלים אצלו כל הספקות, והוא מאמין באמונה שלימה, אך קשה מאוד להחזיק בענוה והיא ממדרגות הכי עליונות ותיכף כשמאבד הענוה חוזרים מחשבות הספקות ר"ל, עכ"ל וכבר האריך בזה בספרו חיי עולם פרק כ"ז עיי"ש.

ז. שמירת שבת:

בספר עצות והדרכות עמ' נ' הביא מכתב הגר"י קניבסקי זצ"ל "בדבר בחור שנסתפק בספיקות באמונה בשכר ועונש וכיו"ב, וסובל בזה נוראות, עצות טבעיות אין לזה, רק עצות סגוליות, והדבר הראשון הוא שמירת שבת כהלכתו בדקדוקים ופרטים, והיינו שילמוד טוש"ע עם המ"ב עד שיהא בקי בהם מאד, וילמד ע"מ לקיים כל מה שכתוב, וגם לא ידבר דברים בטלים בשבת זולת ההכרח, וכל שכן שאל יקרא עיתונים וכיו"ב בשבת, רק או לעסוק בסעודה ושינה או לעסוק בתורה, ובמשך זמן קצר לפי ערך יראה ניסים ונפלאות – שכל הספיקות אינם מבלבלים אותו כלל [אע"פ שעדיין לא ימצא תירוץ], כך הוא המציאות. ובלבד שתהא שבת לשם שמים אפי' אם מכוין כדי ששמירת השבת תביאהו לאמונה - אבל אם מכוין רק להסיר הצער ממנו אין זה נקרא לש"ש ואינו מועיל בזה כמעט כלום.

